

Μύθοι του Ανέμου

Στην αρχή δεν υπήρχαν άνεμοι. Υπήρχαν απαλές αύρες που έρχονταν από τη θάλασσα και δρόσιζαν τα δειλινά του καλοκαιριού, υπήρχαν παγερές χιονοθύελλες που μελάνιαζαν τα άκρα, υπήρχαν καταιγίδες που σάρωναν τα πάντα στο πέρασμά τους, υπήρχαν αμμοστρόβιλοι που πλησίαζαν τους ανθρώπους εξαπολύοντας απειλές. Δεν υπήρχε λόγος να συνδεθούν όλα αυτά τα πράγματα σε ένα ενιαίο σύνολο και να ερμηνευτούν σαν επιφαναινόμενα των ιδιοτήτων του κινούμενου αέρα.

Μόνο κατά τον δέκατο έβδομο αιώνα, μετά την επινόηση του βαρόμετρου, άρχισε να προβάλλει η ανάγκη για μια ενιαία θεωρία περί αέρα και ανέμων. Ωστόσο, ήδη από την αρχή υπήρχε κάτι σχετικά με τους ανέμους που έκανε τα στοχαστικά μυαλά ν' αναζητούν ένα κοινό αίτιο.

Η πλειοψηφία των αρχαιότερων μύθων για τους ανέμους αποδίδει την καταγωγή τους, κατά εκπληκτικά πανομοιότυπο τρόπο, σε κάποια τρύπα στο έδαφος.

Στην Μπακιτάρα της Ουγκάντα θεωρούσαν τον ιερό λόφο Καχόλα σαν την κατοικία των ανέμων και δείχνουν τέσσερις τρύπες από όπου βγαίνουν οι τέσσερις διαφορετικοί άνεμοι. Οι παλιοί βροχοποιοί, μόλις έβλεπαν ένα σύννεφο να στέκεται πάνω από τον Καχόλα, έτρεχαν αμέσως και βούλωναν τις τρύπες των ανέμων με πανιά από φλούδες δέντρων, για να μη φυσήξουν και διώξουν το σύννεφο.

Οι Ιροκουά πίστευαν ότι ο Γκαόχ, το πνεύμα όλων των ανέμων, τους κρατούσε δέσμιους σ' ένα βουνό << την κατοικία των ανέμων >>. Οι Αλγκονκίν πίστευαν το ίδιο πράγμα και απαριθμούσαν τους δέσμιους με τα εξής ονόματα: Βαμπάν ο ανατολικός, Καμπεγιάν ο δυτικός, Κιμπτιμπονόκο ο βόρειος και Σαβοντάσε ο νότιος.

Οι Μπάτεκ της Μαλαισίας πίστευαν ότι οι άνεμοι φυλάγονταν στην κορυφή του βουνού Μπατού Μπαλόκ, μέσα σε σπηλιές, και ότι με τη βοήθεια σκοινιών τους καθοδηγούσε ο Γκομπάρ, το ανώτατο ον. Οι Μαόρι της Νέας Ζηλανδίας έχουν ένα πλήθος ιστορίες για τον ήρωα Μαούι, που συνέλαβε όλους τους ανέμους και τους έκλεισε μέσα σε σπηλιές, εκτός από τον δυτικό, που συνεχίζει ακόμη και σήμερα να του ξεφεύγει με κάθε λογής τεχνάσματα.

Στην Πολυνησία σε πολλούς τόπους οι κάτοικοι λένε ότι υπάρχουν μεγάλες και μικρές τρύπες στην άκρη του ίδιου του ορίζοντα και ότι από εκεί φυσά ο Ράκα, ο Θεός των ανέμων και τα παιδιά του. Οι κάτοικοι χρησιμοποιούν ακόμη τη φράση << ρουαματάνγκι >>(ανεμότρυπα) όταν μιλούν για την προέλευση των ανέμων.

Αλλά και στις Ελβετικές Άλπεις οι λαϊκές παραδόσεις μιλούν για τις << βέτερλοχ >> (τρύπες του καιρού) απ' όπου έρχονται οι άνεμοι που φέρνουν

τις βροχές.

Το σύνολο της αρχαϊκής μυθολογίας γύρω από τους ανέμους καταγράφηκε με μια θαυμάσια πλοκή στην Οδύσσεια του Ομήρου, όπου ο Θεός των Ανέμων, ο Αίολος, γιος του Ποσειδώνα, χάρισε στον Οδυσσέα τους ανέμους, που τον ταλαιπωρούσαν στις περιπλανήσεις του, κλεισμένους μέσα σε ασκούς, αφήνοντας ελεύθερο μόνο τον άνεμο που θα τον έφερνε πίσω στον νησί του. Αλλά την ώρα που κοιμόταν ο Οδυσσέας, οι ναύτες του πιστεύοντας ότι θα έβρισκαν κάποιον θησαυρό, άνοιξαν τους ασκούς. Ξέσπασε μια φοβερή θύελλα. Τελικά όλοι οι ναύτες πνίγηκαν και μόνο ο Οδυσσέας κατάφερε να επιστρέψει στην Ιθάκη.

Ο μύθος αυτός δεν είναι άγνωστος ούτε για τους Μάγιας, ούτε για τους Μαόρι, μόνο τα ονόματα αλλάζουν. Όλα τα άλλα στοιχεία είναι ίδια. Στην Κίνα ο Αίολος λεγόταν Φενκ Πο και τον παρουσίαζαν σαν ένα γέρο με άσπρα γένια και γαλάζια κάπα. Κρατούσε στο χέρι του ένα κίτρινο σάκο, που λεγόταν << μήτρα των ανέμων >> και έστρεφε το άνοιγμά του προς όποια κατεύθυνση ήθελε.

Στην Ιαπωνία ο Θεός των ανέμων λέγεται Φου Τζιν, είναι επίσης ντυμένος με γαλάζια ρούχα και κρατάει ένα μεγάλο σάκο γεμάτο από τους ανέμους.

Σ' όλους αυτούς τους μύθους υπάρχει κάτι παραπάνω από σύμπτωση ομοιότητας ή πολιτιστική σύνδεση. Είναι εκπληκτικό το γεγονός ότι λαοί από τόσο διαφορετικούς τόπους ανέπτυξαν μύθους τόσο όμοιους μεταξύ τους σχετικά με μια τόσο άπιαστη έννοια όπως ο άνεμος. Και οι μύθοι αυτοί δεν ερμηνεύουν βέβαια τη φύση του ανέμου, αλλά στη διατύπωσή τους διακρίνουμε διάφορα επίπεδα γνώσης και λαϊκής σοφίας.

Κάθε μύθος ανταποκρίνεται σε δύο βασικές λειτουργίες. Σύμφωνα με την πρώτη επιδιώκει να δώσει απάντηση σε θεμελιώδη ερωτήματα μ' ένα τρόπο θετικό και γραφικό. Σύμφωνα με τη δεύτερη αποβλέπει στη δικαίωση του υπάρχοντος κοινωνικού συστήματος αντλώντας επιχειρήματα για την καθιέρωση της άρχουσας τάξης από τις λαϊκές παραδόσεις. Υπάρχει όμως και μια τρίτη λειτουργία του μύθου.

Όταν ο ανθρώπινος νους καταπιάνεται με πράγματα που ξεφεύγουν από τις διανοητικές του ικανότητες, τότε καταφεύγει στα σύμβολα. Και τα σύμβολα είναι μορφές, σχήματα, χρώματα και αριθμοί που αναλαμβάνουν να σηκώσουν κάτι πολύ περισσότερο από το συνηθισμένο τους νοηματικό φορτίο.

Στη χρήση του το σύμβολο ανοίγει νέους διανοητικούς δρόμους προς τις ιδέες που βρίσκονται πέρα από τα όρια της συμβατικής λογικής. Όλοι οι μύθοι σχετικά με τον άνεμο κινούνται και στα τρία αυτά επίπεδα.

Οι σπηλιές, οι τρύπες, οι σάκοι, οι ασκοί και όλα τα παρόμοια αντικείμενα είναι σύμβολα της μήτρας απ' όπου εξαπολύονται οι άνεμοι. Η συστηματική μελέτη

των διαφόρων ιερών όπου λατρεύονταν οι άνεμοι οδηγεί κατευθείαν στην αντίληψη ότι οι πρωτόγονοι άνθρωποι τους θεωρούσαν γεννήματα της Μητέρας Γης. Βέβαια δεν πρόκειται για συνηθισμένα παιδιά, αλλά για φοβερούς δαίμονες με ανεξέλεγκτη σχεδόν δύναμη.

Σε όλους τους μύθους περί ανέμων, η έμφαση δίνεται στην πηγή τους, στη μήτρα της αιώνιας Μητέρας Γης. Οι άνεμοι δεν θεωρούνται σαν θεοί, ούτε σαν παιδιά θεών, παρόλο που συχνά τους βρίσκουμε υποταγμένους στην εξουσία του ενός ή του άλλου τοπικού ήρωα ή θεού. Υπάρχει κάτι το φοβερό στη δύναμή τους και γι' αυτό όλοι οι μύθοι τους θέλουν φυλακισμένους, αλυσοδεμένους, για το δικό τους καλό και το καλό της ανθρωπίνης κοινωνίας.

της ζωής, είναι η ίδια Γη, η αιώνια γυναίκα. Αλλά για να γεννήσει χρειάζεται πάντα ένα σπέρμα κι αυτό της το προσφέρει ο άνεμος.

Ένα τυπικό σύμβολο του ανέμου που το συναντάμε σε πολλές μυθολογίες και κατά κύριο λόγο στην ινδική και την αιγυπτιακή είναι το πουλί. Ο κόσμος, λένε οι Μελανήσιοι, άρχισε με το χάος. Και θα έμεινε χάος αν ένα μεγάλο πουλί, το Ταμπουερίκ, δεν χτύπαγε τα φτερά του για να δώσει στον κόσμο υπόσταση και αρμονία. Σε πολλές αρχαϊκές παραστάσεις βρίσκουμε τους ανέμους με ανθρώπινα πρόσωπα και σώματα πουλιών.

Στην αρχαία Αίγυπτο το πουλί ήταν το σύμβολο της ψυχής, αντίληψη που πέρασε στη συνέχεια και στον χριστιανισμό, όπου βλέπουμε το Άγιο Πνεύμα να παίρνει τη μορφή περιστεριού. Τα φτερά που φορούν στους σκούφους τους ορισμένα τάγματα από καθολικές καλόγριες είναι σύμβολα της ένωσής τους με το Άγιο Πνεύμα.

Ο άνεμος εννοιολογικά έχει μια διπλή λειτουργία. Μεταφέρει αλλού αλλά και παρασύρει. Σε ορισμένες γλώσσες των Εσκιμώων η κατοικία των νεκρών λέγεται << Σιλλάμ Αίπαβέ >> που σημαίνει << Σπίτι των Ανέμων >>.

Οι Μπόντα στην κεντρική Ινδία λένε ότι ο άνεμος είναι γεμάτος από τα φαντάσματα των ανθρώπων που αρρώστησαν από ξαφνικό πυρετό και πέθαναν μέσα σε μια μέρα. Αρκετές φυλές ινδιάνων της βόρειας Αμερικής πιστεύουν ότι οι θύελλες είναι μάχες ανάμεσα σε δαίμονες και τα φαντάσματα των συγγενών τους που πέθαναν πρόσφατα. Αν νικήσουν οι συγγενείς τους, τότε αφήνουν για σημάδι στον ουρανό το ουράνιο τόξο.

Στους κυρίαρχους ανέμους των διάφορων περιοχών, οι αρχαίοι συνήθιζαν να δίνουν ονόματα. Από τη στιγμή που ένα πνεύμα, μια άυλη υπόσταση αποκτά όνομα διαθέτει και προσωπικότητα. Το μαγικό όνομα επιτρέπει στον άνθρωπο να έρθει σε επαφή και συναλλαγή με την άυλη οντότητα. Ο άνθρωπος μπορεί να καλέσει τον άνεμο, να τον καταραστεί, να τον επικαλεστεί, να τον βρίσει.

Έτσι δεν είναι τυχαίο ότι σημαντικοί άνεμοι όπως ο Μιστράλ, ο Σιρόκο ή το Φεν διαθέτουν πολλές δεκάδες τοπικά ονόματα. Με το όνομα αποδίδονται οι ιδιότητες και οι γνώσεις γύρω από τον συγκεκριμένο άνεμο και τις επιδράσεις του στον συγκεκριμένο χώρο.

Απ' όλους τους λαούς του κόσμου, μονό οι Άγγλοι δεν διαθέτουν πλούσια επίθετα για τους ανέμους. Ουσιαστικά υπάρχει μόνο ένα όνομα << Χλέμ >>, που αποδίδεται σ' έναν άνεμο που ανήκει στις αρχαίες αγγλικές παραδόσεις και που σύμφωνα με τον θρύλο είναι τόσο δυνατός ώστε ξεριζώνει ακόμη και δέντρα. Καμία σχέση με τον πλούτο των ονομάτων που βρίσκουμε στην άλλη πλευρά της Μάγχης, στη Γαλλία.

Στις ΗΠΑ, αν και μιλάνε αγγλικά, τα πράγματα είναι καλύτερα χάρη στις ινδιάνικες παραδόσεις που έδωσαν πάρα πολλά ονόματα στους διάφορους τοπικούς ανέμους, όπως ο Τσινούκ. Η ιδιοσυγκρασία των λαών αποκαλύπτεται τυπικά στην εναλλαγή του ονόματος του ίδιου ανέμου, καθώς κατεβαίνει από τον Βόρειο Πόλο και καταλήγει στην κεντρική Αμερική. Οι αγγλόφωνοι Τεξανοί τον ονομάζουν χωρίς καμία φαντασία << βόρειο >>, οι Μεξικάνοι με την έμφυτη ποιητικότητά τους τον λένε Τεχουαντεπεσέρ και θεωρούν ευνοϊκή την επίδρασή του, ενώ πιο νότια, στην Κόστα Ρίκα, ο ίδιος άνεμος αποκτά το υπέροχο όνομα Παπαγκάγιος.

Τα ονόματα που προέρχονται από ξένες γλώσσες μοιάζουν εξωτικά, ενώ στην πραγματικότητα δεν είναι. Ο περίφημος Χαμπούμπ στα αραβικά σημαίνει << φύσημα >>, ενώ ο γεμάτος άμμο Καραμπουράν, που σαρώνει συχνά την έρημο Γκόμπι, σημαίνει πολύ απλά << Μαύρος Άνεμος >>.

Οι Έλληνες είχαν προσωποποιήσει τους ανέμους από πολύ παλιά και στην εποχή του Αριστοτέλη και του Θεόφραστου η κατεύθυνσή τους οριζόταν κάπως αυθαίρετα, ανάμεσα στην πραγματική προέλευση και στις μεταβολές της πορείας του ήλιου στον ορίζοντα στη διάρκεια του χρόνου. Αλλά όταν τον πρώτο αιώνα π.χ., ο Ανδρόνικος κατασκεύασε στην Αθήνα το περίφημο μνημείο των Ανέμων, που σώζεται ακόμη σήμερα με την ονομασία << Αέρηδες >>, η θέση τους είχε προσδιοριστεί με ακρίβεια πυξίδας. Και το ενδιαφέρον του μνημείου βρίσκεται στο γεγονός ότι όλες οι σχετικές παραστάσεις ακολουθούν φορά αντίθετη με εκείνη των δεικτών του ρολογιού, όπως ακριβώς και οι κυκλώνες που διασχίζουν τη Μεσόγειο.

Οι Έλληνες χρησιμοποιούσαν ένα ανεμολόγιο από οκτώ ανέμους. Οι Πολυνήσιοι στα νησιά Τοκελάου ένα τελειότερο ανεμολόγιο από δώδεκα ανέμους. Βρέθηκε όμως και ανεμολόγιο από το νησί Πουκαπούκα με δεκαέξι ανέμους, και στα νησιά Κουκ, κατά τον προηγούμενο αιώνα, ανακαλύφθηκε ένα τέλειο ανεμολόγιο με τριανταδύο ανέμους ολόιδιο με αυτό που χρησιμοποιούν σήμερα οι ναυτικοί.

Δεν υπάρχει υποχρεωτικός γεωγραφικός λόγος που να επιβάλλει στους

ανέμους να φυσούν από 4, 8, 16, ή 32 διαφορετικές κατευθύνσεις. Αντίθετα μάλιστα η γεωγραφική πραγματικότητα επιβάλλει μια διάταξη του τύπου 3, 5, 11, 17. Αλλά η διάταξη του 4 και των πολλαπλασίων του ανταποκρίνεται στην τάση του ανθρώπινου μυαλού να διαιρεί διαρκώς τα πράγματα δια δύο και για την εξυπηρέτηση αυτής της τάσης ο αριθμός 4 είναι πολύ βολικός.

Η επιλογή του αριθμού 4 δεν συνδέεται μόνο με τους ανέμους αλλά και με ένα πλήθος από άλλες θρησκευτικές και φιλοσοφικές έννοιες. Τέσσερις οι Ευαγγελιστές και τα Ευαγγέλια του χριστιανισμού, τέσσερα τα μεγάλα βιβλία του Βουδισμού, τέσσερις οι ιππότες της Αποκάλυψης, τέσσερα τα σημεία του ορίζοντα στην πυξίδα, τέσσερις οι άκρες του κόσμου, τέσσερα τα στοιχεία της φύσης, τέσσερις οι εποχές, κλπ. Και σαν σύμβολο πληρότητας δεν υπάρχει ιδανικότερο γεωμετρικό σχήμα από το τετράγωνο.

Ακόμη και το σημείο του σύγχρονου αριθμού 4 κατάγεται από τον ισόπλευρο σταυρό, που οι Έλληνες τον χρησιμοποιούσαν για να υποδείξουν τα τέσσερα στοιχεία της φύσης, σύμβολο που το ξαναβρίσκουμε και στα ασσυριακά και περσικά μνημεία. Όσο για την πλάγια γραμμή αυτή σίγουρα είναι υπόλοιπο από τις τέσσερις γραμμές που ακολουθούσαν σε παλαιότερη εποχή τον ισόπλευρο σταυρό σχηματίζοντας με τους άξονες του ορθές γωνίες, στο σύμβολο της ινδικής σβάστικας.

Η λέξη σβάστικα στα σανσκριτικά σημαίνει << καλότυχο >> και το σύμβολο είχε ανέκαθεν καλή έννοια τόσο στην αρχαία Ινδία όσο και στην αρχαία Ελλάδα, καθώς και στην Κίνα και την Ιαπωνία. Συνδεόταν φιλοσοφικά τόσο με τους ανέμους, όσο και με τα στοιχεία της φύσης. Δυστυχώς το ίδιο σύμβολο στον αιώνα μας συνδέθηκε αυθαίρετα με τη μάστιγα του Ναζισμού και κατόντησε αποκρουστικό.

Συμπερασματικά η ομοιότητα των μύθων και των συμβόλων σχετικά με τον αέρα δεν υπαγορεύει αναγκαστικά την παραδοχή μιας πανάρχαιης πολιτιστικής κοινής καταγωγής. Η ομοιότητα σημαίνει πάνω απ' όλα ότι ο άνθρωπος όπου κι αν κατοίκησε είχε την ίδια βιολογική σχέση με τους ανέμους και τις ίδιες εμπειρίες με την έννοια του αέρα.

Η μυθολογία δεν είναι παρά η απόδειξη της προσπάθειας του ανθρώπου να κατανοήσει την εμπειρία του ανέμου.

Ένα μήνυμα ζωής, από τη ζωή, για τον εαυτό του.